START VAN DE BEVRIJDING VAN NEDERLAND

Concept landelijke aftrap 80 jaar vrijheid

Abstract

Dit concept belicht de start van het nationale programma 80 jaar vrijheid, waar de drie zuidelijke provincies Limburg, Noord-Brabant en Gelderland samen in optrekken. Jaarlijks in september herdenken, beseffen en beleven wij gezamenlijk de Tweede Wereldoorlog en de vrijheid van vandaag. Samen presenteren wij een uniek programma om de impact van oorlog en de waarde van vrijheid te beseffen. Met een focus op persoonlijke verhalen die een brug slaan tussen verleden, heden en toekomst.

Caroline Belt, Joost Findhammer, Marieke van Kessel, Jorine van der Steen, Henk de Jong, Arina Rengelink

Inhoud

Aanleiding 2
Inhoudelijke boodschap 2
Verbinding tussen provincies 2
Programma 3
Persoonlijke verhalen 3
Historische tijdslijn 4
Operation Market Garden 4
Programmering 4
Bezoek koning 5
Noord-Brabant 5
Gelderland 6
Limburg 7
Uitzending NOS 8
Samenwerkingspartners 8
Globale planning 8

Aanleiding

In september 2024 starten de herdenkingen en vieringen van het jubileumjaar 80 jaar vrijheid sinds de Tweede Wereldoorlog. Met trots slaan de provincies Limburg, Noord-Brabant en Gelderland, in samenwerking met het Nationaal Comité 4 en 5 mei, de handen ineen om programma met internationale allure rond de landelijke aftrap van deze herdenking en viering te organiseren.

De aanleiding voor deze gezamenlijke inspanning is om landelijke aandacht te vestigen op de start van de bevrijding van Nederland in 1944, die in september 1944 strandde door het mislukken van Operatie Market Garden. De bevrijding van Nederland en het einde van de Tweede Wereldoorlog liet nog maanden op zich wachten. Met dramatische gevolgen voor het frontgebied en de rest van Nederland. Van 12 tot en met 22 september 2024 herdenken we gezamenlijk de slachtoffers. We staan stil bij de inzet van de geallieerden en het burgerleed dat generaties lang doorwerkt. Daarnaast vieren we onze vrijheid van vandaag, delen de kennis van oorlog en de waarden van de democratische rechtstaat.

Dit gezamenlijke project strekt zich uit over de grenzen van onze drie provincies. Het verhaal van de bevrijding van Europa heeft vele verbindingslijnen die provinciale grenzen overstijgen.

Na de bevrijding van zuidelijk Nederland die startte in Mesch, werd provincie Limburg maar gedeeltelijk bevrijd. Operatie Market Garden, een van de grootste militaire acties, moest voor de Kerst een einde brengen aan de Tweede Wereldoorlog maar de operatie mislukte en had een grote impact aan militaire zijde en de Nederlandse burgerbevolking. Gedwongen evacuaties, duizenden burgerdoden, Duitse represailles en de Hongerwinter zijn een gevolg van deze gebeurtenis. Al deze gevolgen herinneren ons vandaag nog steeds dat onze vrijheid niet vanzelfsprekend is. Het verbindt ons met hen die nu in Europa en elders in de wereld lijden onder de gevolgen van oorlog. We eren hen die begraven liggen op de erevelden verspreid over onze provincies.

Militairen en burgers hebben bruggen geslagen voor onze vrijheid. Deze connectie vormt het fundament van ons gezamenlijke programma dat de Start van de bevrijding van Nederland markeert en dat bruggen slaat tussen heden, verleden en toekomst. We zullen hierbij advies inwinnen bij het Nationaal Comité 4 en 5 mei, alsook het Hof en de NOS. Hoewel er nog creatief denkwerk voor ons ligt, zijn we ervan overtuigd dat we samen tot een inspirerend programma kunnen komen dat recht doet aan onze gemeenschappelijke doelen.

Inhoudelijke boodschap

- Bruggen naar vrijheid van vandaag letterlijk en figuurlijk delen.
- De bevrijding van Nederland startte in de zuidelijke provincies die alle drie deels bevrijd werden in september 1944.
- Delen van (inter)nationale persoonlijke verhalen over de impact van de Tweede Wereldoorlog op militairen en burgers, toen en nu vanuit een multi-perspectief.
- Vriendschappelijke banden tussen landen en provincies bekrachtigen.
- Zichtbaarheid lokale programma's vergroten.

Verbinding tussen provincies

In ons gezamenlijke project om de landelijke aftrap van 80 jaar vrijheid na de Tweede Wereldoorlog te organiseren, streven we naar een diepe verbinding tussen de provincies Noord-Brabant, Limburg en Gelderland. We hebben diverse mogelijkheden om deze band te versterken:

- **Persoonlijke verhalen:** We vertellen persoonlijke verhalen die de provincies verbinden en grenzen overstijgen. Waarbij we de bevrijding van Nederland belichten vanuit een

(inter)nationaal perspectief, en de verbinding leggen tussen het verleden, heden en de toekomst.
- **Historische verbinding:** We vertellen gezamenlijk de impact van de start van de bevrijding van Nederland. Benadrukken de gevolgen van het mislukken van de operaties, zowel militair als voor de gewone burgers en de rest van Nederland

Andere programma elementen die nu niet opgenomen zijn in dit projectplan, maar waarin de provincies wel de samenwerking willen aangaan zijn:

- **Samenvoegen Bevrijdingsestafettes:** Door de bevrijdingsestafettes van Limburg, Noord-Brabant en Gelderland samen te brengen, creëren we een historische brug tussen deze provincies en leggen we een symbolische verbinding tussen Colleville sur Mer-Margraten en Bayeux-Eindhoven-Wageningen
- **Internationaal Jongerencongres:** We overwegen een gezamenlijke organisatie, uitvoering en hosting van een internationale jongerenconferentie om jongeren uit diverse culturen te verenigen en de boodschap van vrijheid wereldwijd te verspreiden.

Samen streven we ernaar om deze herdenking en viering tot een gedenkwaardig en betekenisvol evenement te maken dat de onderlinge banden versterkt en de (inter-)nationale gemeenschap inspireert om stil te staan bij de waarde van onze vrijheid.

Programma

Het programma betreft een meerdaags programma waarin een gevarieerd aanbod van activiteiten verbonden worden door de inhoudelijke rode draad gebaseerd op de historische tijdlijn en persoonlijke verhalen. Deze rode draad wordt geïntegreerd in diverse activiteiten in de drie provincies. Ons programma biedt een alomvattende ervaring voor het herdenken en vieren van vrijheid, waarbij heden, verleden en toekomst centraal staan. Binnen het programma is de inhoud leidend. We omarmen zowel traditionele als innovatieve activiteiten om zo met een divers aanbod een breed publiek aan te spreken, variërend van jongeren tot veteranen en van lokale tot internationale gasten.

Persoonlijke verhalen

In het volledige programma staan persoonlijke verhalen centraal. Deze verhalen dienen als leidraad om deelnemers en kijkers te verbinden met het verleden en hen aan te moedigen na te denken over de relevantie van geschiedenis voor het heden. De geselecteerde verhalen worden beoordeeld op hun relevantie binnen het programma, hun plaats in de historische tijdslijn, en hun vermogen om grenzen van provincies en landen te overstijgen. De verhalen worden verteld vanuit verschillende perspectieven die ook vandaag de dag relevant zijn. Enkele voorbeelden van deze perspectieven worden hieronder genoemd. In het vervolgtraject wordt bepaald welke persoonlijke verhalen het meest geschikt zijn om te worden belicht:

- **Perspectief:** De Bevrijder - ‘Wat ben je bereid te geven voor de vrijheid van een ander?’
- **Perspectief:** De Twijfelaar – ‘Hoe morele waarden te verenigen met je eigen belang en dat van je naasten?’
- **Perspectief:** De Vrouw – Parallel aan de strijd van de mannen gaat een strijd van vrouwen gelijk op.
- **Perspectief:** De Vluchteling – ‘Hoe is het om huis en haard achter te moeten laten, hoe word je ontvangen bij je toevluchtsoord en welk begrip hebben vluchteling en gastgever voor elkaar’?

- **Perspectief:** De Jongere – ‘Het gezichtspunt van de jongere nu is waarschijnlijk heel anders dan dat van de jongere anno pak hem beet 1944. Hoe kijkt de jongere van nu naar toen en hoe ziet de jongere van nu zijn/haar eigen rol in het behouden van vrede en vrijheid?’
- **Perspectief:** De Overbrugger – ‘Hoe overbruggen we verschillen tussen elkaar’

Onze aanpak is gericht op het creëren van een inspirerende ervaring die deelnemers zal aanmoedigen om de geschiedenis niet alleen te begrijpen, maar ook te waarderen als een bron van inzicht en inspiratie voor de toekomst.

Commissarissen van de provincies en vertegenwoordigers van de aanwezige landen worden betrokken bij zowel het openingsmoment van het bevrijdingsprogramma als bij de andere geplande activiteiten. Met dit gezamenlijke programma beoogt men het uitnodigen van hoogwaardigheidsbeklederes efficiënt te coördineren.

Historische tijdslijn

We nemen u mee op een reis door de historische tijdlijn van de Tweede Wereldoorlog en de bevrijding van Nederland, waarbij we het verhaal van de bevrijding van Zuid-Nederland als één aaneengesloten geheel presenteren. We laten zien hoe gedeelde gebeurtenissen en historische context als een inhoudelijke rode draad dienen in het programma van de provincies Gelderland, Noord-Brabant en Limburg. Op deze manier willen we de diepgaande verbinding tussen deze provincies benadrukken en hun gezamenlijke verhaal presenteren.

Operation Market Garden

Operation Market Garden, uitgevoerd van 17 tot 24 september 1944, betekende het begin van de bevrijding van Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Deze grootschalige geallieerde operatie had tot doel snel door bezet gebied in Nederland op te rukken, bruggen te veroveren en een cruciale corridor richting Duitsland te openen. De operatie omvatte de grootste luchtlandingen in de geschiedenis, met landingen in Gelderland en Brabant, waarbij plaatsen als Arnhem, Nijmegen, Eindhoven, Best, Son, Sint-Oedenrode en Veghel betrokken waren. Voorafgaand aan de operatie vond op 12 september een voorverkenning plaats in Mesch, Limburg. De geallieerde grondtroepen rukten op 17 september op vanuit Valkenswaard en trokken via Eindhoven, Son, Veghel en Grave naar Nijmegen. Echter, de brug bij Arnhem bleek een brug te ver en kon niet worden veroverd, ondanks felle gevechten en grote offers, met ernstige gevolgen voor de inwoners van Arnhem. De operatie mislukte deels door de sterke Duitse tegenstand en de moeilijkheden in Brabant om voorraden en mankracht aan te voeren. Ondanks deze tegenslagen slaagden de geallieerden erin delen van Nederland, waaronder Noord-Brabant, Limburg en Gelderland, te bevrijden. Dit markeerde het begin van de uiteindelijke bevrijding van het land van de Duitse bezetting. De Amerikaanse militaire begraafplaats in Margraten dient als de laatste rustplaats voor Amerikaanse militairen die hun leven gaven tijdens Operation Market Garden en andere oorlogshandelingen. Het mislukken van Operatie Market Garden had een grote impact aan militaire zijde en de Nederlandse burgerbevolking. Gedwongen evacuaties, duizenden burgerdoden, Duitse represailles, frontlinies in de provincies en de Hongerwinter zijn een gevolg.

Programmering

Gedurende de maand september vinden er in de drie provincies verschillende activiteiten plaats waar het inhoudelijke programma aan verbonden kan worden. De highlights uit dit programma staan hieronder weergeven. De highlights bieden en gevarieerd programma voor een diverse doelgroep. Inhoudelijk worden de highlights verbonden door de historische tijdlijn en persoonlijke verhalen. Komende periode moet er meer inzicht komen in de initiatieven die lokaal worden georganiseerd waarmee deze lijst nog verder aangevuld gaat worden.

Data	Provincie	Locatie	Activiteit
12 september (Middag)	Limburg	Mesch	Herdenking
12 september (Avond)	Limburg	Margraten	Liberation Concert
13 september (Middag)	Noord-Brabant	Vlagheide, Meierijstad	Locatietheater 'Achter de horizon'
13 september (Avond)	Gelderland	Arnhem	Bridge to Liberation (20:30 – 22:00) *Impressie: Aftermovie 75 jaar vrijheid – Vimeo*
14 - 22 september (Hele dag)	Noord-Brabant	Meierijstad	Basecamp OMG2024 met op 14 september doortocht historische colonne OMG2024
14 september (o.v.b.) (Hele dag, avond)	Noord-Brabant	Eindhoven	Liberation040 (bevrijdingsfestival door en voor jongeren) *Impressie: Liberation040 2022 - YouTube*
15 september (Ochtend)	Noord-Brabant	Veghel	Herdenking
20 september (Avond)	Gelderland	Nijmegen	Sunset March XXL (rond 19:40 uur) *Impressie: Sunset March Nijmegen 2019 - YouTube*
20 september (Avond)	Gelderland	Arnhem	Dienst Eusebius Kerk (18:00 – 19:00) Herdenking Berenkuil (19:00 – 20:30)
21 september (Ochtend)	Gelderland	Arnhem	Market Garden herdenking Luchtlandingen Ginkelse Heide 10:30u – 13:00u (Onderdeel NATO oefening).
21 september (Avond)	Gelderland	Nijmegen	Free Future Festival Nijmegen *Impressie: Free Future 2020 – Aftermovie - YouTube*

Bezoek koning

Binnen het kader van de viering van 80 jaar vrijheid na de Tweede Wereldoorlog koesteren alle drie de provincies, Noord-Brabant, Limburg en Gelderland, de wens om Zijne Majesteit de Koning te verwelkomen voor de openingshandeling van het bevrijdingsprogramma. Deze Koninklijke aanwezigheid zou een bijzondere betekenis geven aan deze historische gebeurtenis en de nationale en internationale impact ervan benadrukken.

Hoewel het een uitdaging is voor Zijne Majesteit om alle drie de provincies te bezoeken, is er een gemeenschappelijk verlangen om te laten zien hoe deze regio's de bevrijding vieren en herdenken. In de volgende tekst zullen we per provincie de activiteiten aandragen die wij als geschikte locatie voor dit Koninklijke bezoek beschouwen.

Noord-Brabant

Programmaonderdeel: Locatietheater 'Achter de Horizon'
Vrijdag 13 september, middag

De meest geschikte gelegenheid in het Brabantse programma voor het bezoek van Zijne Majesteit de Koning is de première op vrijdag 13 september 2024. Deze première markeert de opening van het themaprogramma "Brug naar Vrijheid". Het evenement begint met een ontvangst en enkele korte toespraken van hoogwaardigheidsbeklederes, gevolgd door de live uitvoering van het locatietheater, ondersteund door een orkest of groot muzikaal ensemble.

Dit innovatieve theaterstuk legt actief de link tussen verleden, heden en toekomst, waarbij zes perspectieven onderzoeken hoe samenleven in vrijheid mogelijk is met de Tweede Wereldoorlog als referentiekader. Deze benadering maakt het programma relevant en aantrekkelijk voor diverse generaties en brengt de boodschap van vrijheid naar de hedendaagse samenleving. Buitenlandse gasten bieden de gelegenheid voor een speciale ouverture, waarin zes ambassadeurs korte estafetteverhalen kunnen delen, die de zes perspectieven uit het stuk weerspiegelen. Dit moment benadrukt niet alleen de relevantie van het programma, maar onderstreept ook de internationale betekenis ervan.

De keuze voor Vlagheide als locatie voor het openingsmoment is betekenisvol. Deze relatief onbekende plek in de gemeente Meierijstad herbergt een verhaal dat nog ontdekt moet worden. De Vlagheide fungeerde tijdens Operation Market Garden als een van de droppingszones voor luchtlandingstroepen en speelde een cruciale rol tijdens de gevechten toen de geallieerden hier vast kwamen te zitten in hun opmars naar Gelderland, geconfronteerd met hevige Duitse tegenaanvallen langs Hells Highway. Door de aftrap op deze locatie te laten plaatsvinden, brengen we een minder bekend maar zeer relevant stuk geschiedenis onder de aandacht en eren we de betekenis van deze plek.

Rol koning
Zijne Majesteit de Koning wordt uitgenodigd om voorafgaand aan het toneelstuk een toespraak te houden en de openingshandeling te verrichten, waarmee hij symbolisch het startsein geeft voor de start van 80 jaar vrijheid in Nederland.

De vormgeving van dit startsein wordt zorgvuldig afgestemd met de artdirector en regisseur van het toneelstuk. Hierbij staat centraal dat het startsein niet alleen aansluit bij de boodschap van de koning, maar tevens visueel aantrekkelijk is, zodat het de beleving van het publiek (ook thuis) versterkt.

Gelderland

Programmaonderdeel: Bridge to Liberation
Vrijdag 13 september, avond

Multimediaal programma aan de voet van de John Frostbrug deelt persoonlijke verhalen over de internationale impact van oorlog en de waarde van vrijheid. Eenmalig wordt het programma één week naar voren gebracht om het complete verhaal van de start van de bevrijding van Europa aan de hand van de levensloop de Joods/ Nederlandse veteraan Max Wolff gecombineerd met persoonlijke verhalen uit Groot Brittannië, Canada, Polen, Verenigde staten en Duitsland te delen: een moment van internationaal samen stilstaan. Met film, muziek, dans, special effects worden de emoties invoelbaar gemaakt. Het programma is onderdeel van Europe Remembers van Liberation Route Europe Foundation.

Bridge to Liberation is een bestaand herdenkingsevenement dat sinds 2014 (70 jaar Vrijheid) plaatsvindt. Daarmee is het een duurzaam evenement dat zich het afgelopen decennium heeft bewezen als een nieuwe manier van stilstaan bij de waarden van onze vrijheheid in aanwezigheid van hoogwaardigheidsbeklеders van de landen die betrokken waren bij Operatie Market Garden. Het programma is tweetalig opgesteld (NL-EN) De basis van de financiering is al gedekt waardoor het event sowieso zal plaatsvinden voor 30.000 personen publiek, TV en livestream. Het gehele programma wordt al geheel professioneel in beeld gebracht is een 15 camera registratie. Het is mogelijk om via NOS uit te zenden.

Rol koning
Het Koningshuis is uitgenodigd aanwezig te zijn en mogelijk een ceremoniële handeling te vervullen

samen met vertegenwoordigers van aanwezige landen; Canada, Groot Brittannië, Polen, Verenigde Staten, Duitsland en Australië (in willekeurige volgorde).

Programmaonderdeel: Sunset March XXL
Vrijdag 20 september, avond

Heel Nijmegen herdenkt de heldhaftige oversteek van de Waal waarbij 48 militairen zijn gesneuveld. In 2019 hebben 7.000 deelnemers de tocht, onder leiding van de veteraan van dienst, de tocht gelopen, waarbij kinderen de foto's van de omgekomen militairen toonden.

Rol koning
Bij dit programmaonderdeel zien wij voor de koning de rol weggelegd om samen met de veteraan van dienst, en nog meer hoogwaardigheidsbeklederS, en de vele duizenden andere deelnemers, de wandeltocht aan te voeren. Gezien de vele kinderen die bij dit evenement betrokken zijn, is het wellicht ook wenselijk dat prinses Amalia deze rol op zich neemt.

Limburg

Programmaonderdeel: Liberation Concert op de Amerikaanse Begraafplaats in Margraten
Donderdag 12 september, avond

Op de Amerikaanse begraafplaats, waar ruim 8.000 Amerikaanse gesneuvelde militairen begraven liggen, en nog eens ruim 1700 namen van oorlogsvermisten staan gegrift op de Walls of the Missing, vindt in 2024 een bijzondere editie van het Liberation Concert plaats. Het concert is een muzikaal eerbetoon, een voorstelling met toonaangevende muziek op wereldniveau in samenwerking met jonge euregionale artiesten voor duetten, spoken wordt verhalen, lichtkunstenaars en andere artistieke uitingen. De avondsetting op deze mystieke en serene plek biedt bij uitstek kansen voor een indrukwekkend geregisseerd lichtvoorstelling in combinatie met persoonlijke spoken wordt verhalen uit dagboeken en brieven van gesneuvelde militairen en andere oorlogshelden en -slachtoffers. Deze editie wordt extra bijzonder door de aanwezigheid van enkele Old Hickory veteranen, de divisie die in 1944 zorgde voor de start van de bevrijding van Nederland. Deze veteranen, die de reis vanuit de Verenigde Staten nog kunnen en willen maken, ontvangen we als onze eregasten, wat een prachtige verbinding legt tussen het verleden en het heden.

De keuze voor 12 september als herdenkingsdatum is historisch gezien van groot belang, omdat de bevrijding in Nederland op die dag in 1944 begon. De begraafplaats biedt ruimte aan maximaal 6.000 bezoekers en het Liberation Concert is vrij toegankelijk voor het publiek. De presentatie van het concert gebeurt in het Engels in combinatie met Nederlands. Met de aanwezigheid van Zijne Majesteit de Koning en de Amerikaanse veteranen zal dit evenement hoogwaardige internationale vertegenwoordiging aantrekken, waardoor het op ministerieel niveau zowel in Nederland als in de Verenigde Staten impact zal hebben. Het Koninklijk bezoek zal ook deuren openen bij de American Battle Monuments Commission en de Amerikaanse delegatie, en daarmee de internationale betekenis van de herdenking benadrukken. Bovendien biedt dit evenement unieke beelden voor de NOS, met potentieel zowel nationale als internationale impact, zoals in 2020 het geval was met meer dan 200.000 keer bekeken livestreams vanuit de hele wereld.

Rol koning
Zijne Majesteit de Koning wordt uitgenodigd om voorafgaand aan het concert de Amerikaanse veteranen te ontmoeten en gezamenlijk met hen het concert te openen, waarbij hij symbolisch het startsein geeft voor de viering van 80 jaar vrijheid in Nederland.

Uitzending NOS

Binnen het bevrijdingsprogramma ter gelegenheid van 80 jaar vrijheid in Zuid-Nederland hebben de provincies Gelderland, Noord-Brabant en Limburg unieke programma-elementen te bieden voor potentiële uitzendingen door de NOS. De NOS kan afhankelijk van het programma kiezen voor dagelijkse registraties of meerdere korte uitzendingen verspreid over de week.

Deze uitzendingen volgen de historische tijdlijn en brengen de impact van de oorlog op zowel militairen als burgers tot leven door middel van persoonlijke verhalen, die vanuit verschillende perspectieven worden verteld. Het rijke reservoir aan persoonlijke verhalen vormt hierbij de kern, waarbij elk verhaal een venster biedt op het verleden en een brug slaat naar het heden en de toekomst. Waarbij ook vanuit elk perspectief wordt gekeken naar hoe in het heden samen geleefd kan worden in vrijheid.

Deze verhalen worden zorgvuldig geselecteerd op basis van hun relevantie binnen het programma, hun plaats in de historische tijdslijn en hun vermogen om de grenzen van provincies en landen te overstijgen. Deze persoonlijke verhalen vormen niet alleen de rode draad van de uitzending, maar ook de brug tussen het verleden, heden en de toekomst, waardoor de herdenking en viering van vrijheid een inclusieve en verbindende ervaring wordt.

Samenwerkingspartners

Om tot een gezamenlijk programma in Zuid-Nederland voor de start van 80 jaar vrijheid te komen, zijn de drie provincies Limburg, Gelderland en Noord-Brabant de samenwerking aangegaan.

De volgende partijen en vertegenwoordigers zijn bij de ontwikkeling van dit programma betrokken:

Caroline Belt - *Brabant Herinnert*
Joost Findhammer - *Provincie Noord-Brabant*
Jorine van der Steen - *Provincie Limburg*
Femke Klein - *Nationaal comité 4 & 5 mei*
Marieke van Kessel - *Bridge to Liberation*
Arina Rengelink - *Provincie Gelderland*
Henk de Jong - *Provincie Gelderland*

Na het besluit van het Nationaal comité 4 & 5 mei, het Hof en de NOS over waar de start van 80 jaar vrijheid gaat plaatsvinden, wordt het projectteam gevormd wat dit programma verder gaat ontwikkelen en organiseren.

Globale planning

26 september 2023	Vergadering NC voorstel aftrap landelijke viering 80 jaar vrijheid
28 september 2023	Overleg NC en NOS
Oktober	NC-advies aan het Hof
Oktober	Vervolgoverleg 3 provincies over gezamenlijk programma